Stalking

*Prof.mr J. Remmelink**

1. Inleiding¹

Het zou mij niet verbazen, dat het menigeen onder u is vergaan als mij, nl. dat u tot voor kort nooit van deze term had gehoord. Ik zelf ben er achter gekomen, toen ik op 15 mei 1997 in Zwolle in de Buitensociëteit ter vervanging van de plotseling verhinderde oud-staatssecretaris (thans lid van de Raad van State) Mr. Kosto als dagvoorzitter moest fungeren op een klein congres dat hieraan was gewijd.

'Stalking', een Engels woord, afgeleid van 'to stalk', is oorspronkelijk een jagersterm waarmee het almaar achtervolgen door een jager van zijn prooi wordt aangeduid, maar dat tegenwoordig in de Anglo-Amerikaanse wereld en elders, dus ook in ons land staat voor het fenomeen dat iemand een ander voortdurend achtervolgt en lastig valt, en wel in die mate dat die ander emotioneel, maar ook vaak anderszins in de problemen komt, niet zelden wordt geconfronteerd met geweld of dreiging met geweld. Soms is het eind van deze - ik gebruik nòg even een engelse term - 'obsessed following' fataal. Doorgaans voor het slachtoffer van de stalking, soms voor de stalker zelf als het slachtoffer ten einde raad al dan niet legitiem (ik roep even: Meppel) ook tot geweld overgaat.

Nu is het verschijnsel, kras gezegd, zo oud als de weg naar Rome, stalking is van alle tijden. Reeds in de Instituten van Justinianus, dus, grof gezegd, zo'n 550 j. na Chr, vindt men in Boek 4, titel 4, hoofdstuk 1 (ik werd hierop geattendeerd door collega Meijers) de passage: 'Iniuria committitur... si quis matrem familias

* Emiritus hoogleraar strafrecht van de Vrije Universiteit te Amsterdam en oud P-G bij de Hoge Raad der Nederlanden.

1 In mei 1998 zal onder redactie van Dr Lambert Rooyakkers, als filosoof verbonden aan de T.U. te Eindhoven, een kleine bundel verschijnen waarin het onderwerp door deskundigen van diverse disciplines zal worden besproken. Het onderhavige opstel zal (grosso modo) hierin ook worden opgenomen. Deze bijdrage is in uitgebreidere vorm inmiddels ook verschenen in het jubileumnummer, 'De Arubaanse rechtsontwikkeling in een nieuwe eeuw' van Aruba Juridica, publikatiereeks van de Universiteit van Aruba, nr. 4, p. 97-130.

aut praetextatum praetextatamve adsectatus fuerit.' Dat 'hinderlijk volgen van een getrouwde vrouw of een jongen of een meisje' kan zelfs leiden tot strafvervolgning, en men neemt aan, dat het letsel - wij komen daar straks nog nader op terug - niet uitsluitend corporeel hoefde te zijn.

Het euvel is dus oud, maar zoals wij ook op andere terreinen zien, krijgen dergelijke vormen van onmaatschappelijk gedrag in de zo veranderde vertechniseerde Umwelt waarin wij tegenwoordig leven een extra dimensie. Ik denk aan de veel grotere mobiliteit, aan de telefoon in al zijn moderne varianten, ook aan fax en vooral internet. Verder aan de geliberaliseerde advertentierubrieken in de grote dagbladen, en aan de bureaus die zich lenen voor het uitvoeren van alle mogelijke opdrachten.

Ik wilde mijn verhaal langs de volgende lijnen laten verlopen: Eerst noem ik een paar gevallen die voor stalking karakteristiek kunnen worden geacht. Vervolgens strafbepalingen die onder vigeur van de huidige wetgeving op bepaalde varianten - uitschieters veelal - van stalking toepasselijk zouden kunnen zijn. Dan een paar buitenlandse speciaal voor stalking geschreven strafbaarstellingen, of voorstellen daartoe, om te eindigen met een paar overgeschoten opmerkingen.

2. Enkele voorbeelden

Doorgaans zijn vrouwen het mikpunt. Alleen in Nederland zijn er zo'n 10.000 gevallen per jaar, las ik ergens. De daders, mannen, zich beroepend op oude of puur denkbeeldige relaties vragen op indringende wijze aandacht door hinderlijk te volgen, voortdurend te telefoneren, dreigbrieven te schrijven, te surveilleren voor de woning, belletje te trekken of ruiten in te gooien. Soms gaan zij in hun erotomanie over tot vreemde dingen als het zetten van advertenties in een krant, het op naam van de ander bestellen van goederen, tot het sturen van grafkransen toe. Het komt echter ook voor dat een man achterna wordt gezeten door een vrouw. Zo werd de brave Groningse stadspastoor Kramer almaar achtervolgd door een trouwlustige dame, zodat hij tenslotte een beroep op de rechter moest doen. Een Groningse arts had vergelijkbare ervaringen.

In de VS zijn vaak bekende artiesten het mikpunt. Zo Rebecca Scheaffer, die in 1989 zelfs door haar belager werd vermoord. Voorts Madonna, Michael J. Fox en Jodie Foster. In Nederland Gerard Joling en Harry Sacksioni (deze wordt al 25 jaar achtervolgd door een fan), in België de Vlaamse popzanger Koen Wauters. Een ander voorbeeld is de vervolging van de oud-staatssecretaris Robin Linschoten die op een gegeven ogenblik door zijn concurrent-vrijer werd aangereden (De Telegraaf 14 juni 1997). Zelfs onze koningin is, zo ik in dezelfde krant van 14 mei 1997 las, jarenlang bedreigd door iemand die zich hiervoor op 13 juni 1997 voor de Bossche rechtbank moest verantwoorden, en tot een deels voorwaardelijke vrijheidsstraf werd veroordeeld. In De Telegraaf van 26 maart

1998 las ik dat het Bossche Hof hem in appèl eveneens tot een dergelijke straf heeft veroordeeld. De achtervolging van prinses Diana door de paparazzi zou men - ik volg hier de bekende TV-journalist Peter Brusse - ook als een stalkings-variant kunnen beschouwen. Natuurlijk - wij zeiden het al - is het door ons hier besproken verschijnsel niet nieuw. Wij attendeerden al op de oeroude strafbaarstelling in de Codex van Justinianus. Een bekend voorbeeld uit een wat minder oude doos is de achtervolging door een Engelse vrouw, lid van een vooraanstaande familie, Lady Unity Mitford, van de heer A. Hitler: op elke partijdag of andere daarmee vergelijkbare bijeenkomst trachtte zij hem te benaderen en te omhelzen. Toen zij tenslotte geen succes bleek te hebben deed zij in München een poging tot zelfmoord. Aldus kunnen wij lezen in het boek dat Allan Bullock over de Führer (Hitler/Leven en ondergaan van een tiran) schreef. Tenslotte, ook uit de oude doos, maar fictief - ik citeer uit het door ons allen gelezen boek van Anton Coolen, Dorp aan de rivier - de voortdurende bedreiging van Piet Oudendijk door de dorpsarts Van Taeke die bijna dagelijks tijdens zijn rit langs de patiënten in zijn doktersrijtuig, diens huis passeert en dan een dubbelloops jachtgeweer op hem richt. Het einde is dat Piet in Coudewater, het regionale krankzinnigengesticht, belandt.

Maar om nog even tot het heden terug te keren: werkelijk tragisch is de geschiedenis van de jonge vrouw Astrid Tillema, die nadat ze eenmaal tien minuten in Hoogezand bij een meneer die haar, toen ze bij een bushalte stond te wachten en haar een lift naar het station aanbood, in de auto had gezeten (er gebeurde niets) nadien eindeloos wordt lastig gevallen: de man meent dat zij een liefdesrelatie met elkaar hebben, schoon Astrid die hem nauwelijks kende, daar niet van weet en wil weten. Deze affaire duurt al langer dan vijf jaar en is, als ik de berichten in de pers mag geloven (zie bijv. Leeuwarder Courant van 11 nov. 1997 met de kop: 'Kwelgeest Hoogezandse vrouw weer op pad), nog steeds niet afgelopen, schoon de man inmiddels gevangenisstraf heeft ondergaan en een aantal maanden als gijzelaar in het Huis van Bewaring heeft doorgebracht, ja zelfs op vordering van de officier van justitie in een psychiatrische inrichting heeft verbleven.

In dit verband merk ik nog op, dat soms ook derden de nodige last van de stalking kunnen ondervinden. Het meest onschuldig voorbeeld daarvan is de man die - het geval speelde zich af in Assen - uit woede dat hij een kort geding had verloren zijn tegenstander pestte door tot diep in de nacht, althans tot laat op de avond, fel toeterend langs diens huis te rijden hetgeen de burens tenminste evenveel last bezorgde. Meer reëel zijn natuurlijk de gevallen waarin bijv. de echtgenoot van de bestalkte vrouw mede wordt bedreigd, of de gezinsleden als de stalker het huis in brand dreigt te steken. Of de werkgever die eindeloos met telefonades wordt lastig gevallen, zoals dat in de affaire Astrid Tillema het geval was. Dit alles neemt niet weg, dat stalking altijd primair gericht is tegen individuele personen, al kunnen er dat meer zijn. Maar nooit tegen een bevolkingsgroep, bijv. Turken. Dan hebben wij normaliter te maken met racisme, dus met toepassing van art. 137c e.v. van ons Wetboek van Strafrecht (Sr). Verder moet

het gaan om een gerichte actie, dus een incidenteel lastig vallen op straat valt er niet onder, evenmin grove vormen van wangedrag als gepleegd door z.g. gabbers, zoals plassen tegen gevels, bier drinken op straat, zich ophouden in portieken en het beledigen van willekeurige voorbijgangers. In New York, maar ook in onze bollenstreek heeft men veel last gehad van dat verschijnsel, dat dus - nogmaals - niet als een stalkingsvariant beschouwd kan worden. Tenslotte noem ik nog even het z.g. 'pesten' van een werknemer op diens werkplek door zijn collegae en soms ook door zijn chef, waardoor hij op een gegeven ogenblik psychisch gestoord raakt met alle gevolgen van dien. De Universiteit van Leiden heeft over dat verschijnsel dat in het buitenland 'mobbing' wordt genoemd, een uitgebreid rapport uitgebracht en ook in de NRC van 5 febr. 1998 kon men hierover in een groot artikel met als kop 'Boosaardige collega's' lezen. Hoewel hier onmiskenbaar een nauwe verwantschap met stalking aanwijsbaar is, mist men hier het voor stalking toch wel karakteristieke volgen van doorgaans één persoon door één persoon. Ook de motivatie is voor stalking wat ongewoon: De stalker heeft nl. een, zij het doorgaans onzinnig, oogmerk. Voor de pester is het 'l'art pour l'art'.

Alvorens aan de orde te stellen de vraag, wat er strafrechtelijk tegen te doen is, zou ik eerst nog willen opmerken dat er natuurlijk primair een taak is weggelegd voor het sociaal werk (inbegrepen de politie, die immers, zoals de Nederlandse Politiewet (art. 2) nog uitdrukkelijk zegt, hulp moet bieden aan hen die deze behoeven) en voor medici, met name voor psychiaters. Geplaagden kunnen hiervoor terecht in Nederland bij de Stichting Anti Stalking (SAS) te Westerbork, organisator van het zoeven genoemde congres, die zich nevens andere hulporganisaties als bijv. het Bureau Slachtofferhulp en Korellatie, het Riagg en door de stichtingen in het leven geroepen praatgroepen, reeds in de voorfase met de slachtoffers wil bemoeien.

3. Hoe oordelen psychiaters hierover?

In dit verband is het wellicht interessant nog even de kern mede te delen van de voordracht die op het SAS-congres werd gehouden door de jurist-psychiater A.P. de Boer. Hij merkt op, dat in het befaamde Amerikaanse Comprehensive Textbook of Psychiatry een, zij het vaag ziektebeeld van het begrip stalking te vinden is: het is 'a patron of harassing or menacing behavior with a threat to harm'. De Boer heeft in 1990 een proefschrift verdedigd over Partnerdoding. Welnu hij heeft nu de indruk, dat een groot percentage van die doders stalker is geweest. Hij omschreef het verschijnsel als een 'pre-spousekilling syndrome'. Verder gaf hij de volgende psychiatrische omschrijving van het doorsnee stalker-type:

Het gaat om kleverige, plakkerige mensen, geestelijk onvoldoende uitgerijpt, zonder bevredigende eigen identiteit, gevangen als ze zijn gebleven in een heftig ambivalent gekleurde symbiotische relatie met hun ouders, waardoor die met

hun medemens is bedorven. Nochtans zijn ze dwangmatig op zoek naar zo'n medemens, die mogelijk inhoud en structuur aan hun leven kan geven. Maar die wordt ervaren als een willoos narcistisch verlengstuk van de eigen persoon. M.a.w. die ander is een narcistisch object. Hun liefde of bewondering komt voort uit een dwingend, kwellend gemoed. Afwijzing daarvan leidt tot een narcistische rage. Hun absolute onvermogen een echte relatie aan te gaan verraadt zich door een proces van bespieden, beloeren, belegeren en kwellen. De stalker is op grond van deze ziekelijke stoornis gedoemd de ander te vangen en te binden. Hier is sprake van een amour captatif. Kort gezegd: de lacunaire gewetensfunctie, de gebrekkige cognitieve begaafdheid en de starre afweermechanismen staan centraal.

Mijn conclusie: Mad en bad gaan in de voorstelling van De Boer kennelijk samen. Helemaal een stakker is de stalker volgens deze psychiater niet. In het Amerikaanse Journal of Crime and Justice 1995, p. 101 vond ik in een artikel van Harvey Wallace en Kathleen Kelty enkele 'typen' aangeduid, nl. de celebrity-, lust-, hit-, love-scorned-, domestic en political stalkers. De eerste (celebrity) zoekt zijn slachtoffer onder populaire kunstenaars; de tweede (lust) wordt bewogen door erotiek: voor deze stalker geldt het befaamde adagium: *If I can't have you, than no one will*²; de derde (hit) is uit op geweld, ik heb dit type ook wel gekwalificeerd gezien als de sociopathic stalker, die niet terug deinst voor verkrachting en moord, en op wie van toepassing is het adagium - ik trof het aan bij Boeli van Leeuwen in zijn boek 'De eerste Adam' - : *penis erectus conscientiam non habet*²; de vierde (love scorned/versmade liefde) bedreigt en beledigt; de vijfde domestic/huislijk) wil de oude verhouding herstellen; de zesde (political) tracht zijn politieke tegenstander te treffen. Misschien is Mr. Kosto, wiens huis een jaar of zeven geleden in brand is gestoken, daarvan wel het slachtoffer geweest.

Er zijn natuurlijk ook wel andere indelingen te maken. Bovendien heb ik de stellige indruk, dat er - wat ik nu maar noem - mengevallen zullen voorkomen.

4. Wat kan men er strafrechtelijk tegen doen?

Ik zou daartoe eerst op enkele Nederlandse wetsartikelen willen wijzen die op het eerste gezicht kunnen worden toegepast op dit evidentelijk onmaatschappelijk verschijnsel, vergelijkbaar met hooliganisme of vandalisme, maar dat, althans in Nederland nog niet ressorteert onder een specifieke, speciaal hiervoor geschreven, strafbepaling.

Ik noem:

2 Vrij vertaald: Bij maximale seksuele opwinding is de man gewetenloos.

Art. 426 bis Sr: hinderlijk volgen op de openbare weg, een overtreding. Ook het vlak voor iemand blijven lopen ressorteert daar onder. Minder bekend is dat de bepaling die, zo zou je denken, gesneden is voor de stalking in zijn meest simpele en klassieke vorm, meneer A volgt mevrouw B, nu juist niet hierop toegepast kan worden. De Hoge Raad heeft nl. uitgemaakt, dat voor de in het artikel eveneens - en wel primair - opgenomen gedraging 'zich aan een ander opdringen' gekoppelde restrictie dat dit tezamen met een of meer anderen moet gebeuren mede van toepassing is op het 'hinderlijk volgen'. Er staat nl. geen komma tussen.

Art. 284 Sr: iemand door geweld of andere feitelijkheden die dwang impliceren, of bedreiging daarmee, tot iets dwingen. Een ernstiger variant is art. 285 Sr, waar het zelfs om het leven kan gaan. Aan een dergelijk delict kan bijv. een telefoonmaniak zich schuldig maken.

Art. 300 e.v. Sr: mishandeling enz. Hierbij denk ik niet zo zeer aan de voor stalking niet karakteristieke lichamelijke kwetsing, maar aan de psychische. Ressorteert deze variant echter wel überhaupt onder deze bepaling? Wij moeten hierbij echter kijken naar het vierde lid van art. 300, dat onder mishandeling ook rekent: benadeling van de gezondheid, waaronder men zal moeten verstaan het veroorzaken van een ziekte. Welnu, zou daar een psychische stoornis ook niet onder kunnen vallen? Ik denk aan een zware depressie, waarvan de behandeling aan een psychiater moet worden overgelaten. Ik zou dat niet uitgesloten achten.

Ook in Duitsland acht men het mogelijk dat door een belediging of de mededeling van een valse 'Schreckensnachricht' een benadeling van de gezondheid wordt bewerkstelligd. Onder gezondheidsbenadeling wordt verstaan - en dat zal, zo wij stelden, in Nederland toch ook wel zo zijn - het veroorzaken of verergeren van een 'krankhafte Zustand'. Welnu, dat kan ook inhouden 'die Erregung oder Steigerung einer psychischen pathologischen Störung'.

In Engeland wil Celia Wells, professor of Law van de Cardiff Law School de term 'bodily harm' zelfs zo ver uitleggen, dat ook het veroorzaken van psychische schade door stalkers (zij denkt aan de stelselmatige belaging met brieven en 'silent telephone calls') daaronder valt: een body, zo stelt zij, omvat alle organen, ook het 'nervous system and the brain'. Ik denk niet dat ze voor deze redenering veel bijval zal krijgen in Engeland, al erken ik dat er psychiaters zijn, ten onzent Van Praag bijv., die ook psychische afwijkingen primair zien als een biologisch probleem,³ maar dat is toch niet, zo durf ik wel te stellen de heersende leer, waarmee kennelijk ook ons wetboek harmonieert, dat nu eenmaal het lichamelijke niet zonder meer met het psychische gelijkstelt, al erken ik natuurlijk dat lichamen vaak een psychische dimensie (pijn) heeft.

3 Zie voorts Erich Hart, Brein en Geest, 1995.

Behalve de gewone mishandeling (toebrengen van lichamelijk letsel) is er ook nog zware mishandeling, het iemand zwaar lichamelijk letsel bezorgen. In de betekenistitel van ons wetboek, in art. 82, wordt dat begrip nog nader uitgewerkt. Zo wordt daaronder ook begrepen een ziekte die geen uitzicht op volkomen genezing toelaat, hetgeen derhalve ook weer een psychische ziekte kan impliceren. En voorts zal de eveneens genoemde voortdurende ongeschiktheid tot uitoefening van ambts- of beroepsbezigheden ook het gevolg kunnen zijn van door de dader veroorzaakte psychische labiliteit. Tenslotte noem ik nog de in het tweede lid vermelde 'storing van de verstandelijke vermogens die langer dan vier weken geduurd heeft'. De meest zinnige interpretatie is wellicht dat men hier moet denken aan een psychische aandoening, de verstandelijke vermogens betreffende, die langer dan vier weken heeft geduurd. Duurde zij korter, dan zal slechts de benadeling van de gezondheid van art. 300 - hiervóór besproken - aan de orde zijn. Het is duidelijk, dat stalkingsgewijs een dergelijke psychische storing in de voorstelling van de rechter niet zo gauw veroorzaakt zal zijn. Zo zal de rechter er goed opletten, of de gestalkte niet reeds zo wie so een uiterst labiel persoon geweest zal zijn, die wellicht primair door andere oorzaken van streek is geraakt. Wij zullen verderop zien dat daar in Amerika sterk op wordt gelet. Overdreven gezegd wordt de vraag gesteld: zou een volkomen normaal iemand daardoor ook gedupeerd zijn? Het strafrecht dient er nu eenmaal niet toe om mensen die alleen maar ongelukkig geworden zijn omdat zij zich dood ergeren aan het gedrag van iemand anders te beschermen.

Natuurlijk zijn er nog andere wetsartikelen te noemen die ooit met stalking in verband gebracht kunnen worden, bijv. art. 138 Sr, huisvredebreuk (dat was bij Harry Sacksioni het geval) en art. 350 (vernietiging). En in het verkeersrecht de artt. 5 Wegenverkeerswet (in gevaar brengen van het verkeer⁴) en 6 WWV (dood of letsel door schuld), waarbij ik even het geval Linschoten in herinnering roep.

Na deze rule shopping iets over de door de rechter op te leggen straffen. Te denken valt hier natuurlijk aan een geheel of gedeeltelijk voorwaardelijke straf met oplegging van een restraining order, dus een contact- of straatverbod.

In de voorfase kan soms (ik denk aan art. 285) voorlopige hechtenis mogelijk worden en misschien art. 509 g.e.v. Wetboek van Strafvordering (psychiatrisch onderzoek) worden gepraktiseerd. In meer onschuldige vormen van stalking, waarin voorlopige hechtenis niet mogelijk is, kan wellicht gebruik gemaakt worden van art. 540 Sv, het door de rechter-commissaris te geven bevel tot handhaving van de openbare orde, hetgeen bij onwil van de stalker tot vrijheidsberoving van maximaal 10 dagen kan leiden. Niemand minder dan het oud-lid

4 Via de TV, 19 febr. 1998, vernam ik, dat in Terneuzen een stalker frontaal op de door hem gestalkte vrouw was ingereden. Althans zo begreep ik het verhaal.

van de Hoge Raad, Mr Romke de Waard heeft mij verteld, dat hij toen hij rechter - en dus ook wel eens rechter-commissaris - was in Amsterdam de maatregel diverse malen met succes heeft toegepast op mannen die hun gescheiden (leven-)de) vrouw almaar lastig bleven vallen.

5. Enkele buitenlandse strafbaarstellingen

In de VS (thans in vrijwel alle staten), Australië (de Northern Territories) en Canada is stalking sinds enkele jaren als zodanig strafbaar gesteld. In Engeland sinds 1997.

In oktober 1993 heeft het National Institute of Justice van de VS een model Stalking Code gepubliceerd: de staten zouden bij hun wetgeving op dit terrein daarmee hun voordeel kunnen doen. Deze bepaling die kennelijk met het oog op de eisen die de federale Grondwet aan de formulering van strafbare feiten stelt (vgl. voor Europa art. 7 Europees Verdrag tot de bescherming van de Rechten van de Mens) als niet 'overly broad or ambiguous' wordt aangeprezen luidt:

Any person who: (a) purposefully engages in a course of conduct directed at a specific person that would cause a reasonable person to fear bodily injury to himself/or herself or a member of his or her immediate family or to fear the death of himself or herself or a member of his or her immediate family; and (b) has knowledge or should have knowledge that the specific person will be placed in reasonable fear of bodily injury to himself or herself or a member of his or her family; and (c) whose acts induce fear in the specific person of bodily injury to himself or herself or a member of his or her immediate family; is guilty of stalking.

Ik begrijp uit deze woordenbrij dat de stalker bij een redelijk denkend mens de vrees moet opwekken, dat hem of zijn naaste familie lichamelijk geweld of de dood te wachten staat. Wat ik mis is het typische van ons begrip van stalking, dat de ander voortdurend lastig gevallen wordt en daarbij ook psychisch wordt getroffen. Hier wordt gemikt op een uitwas die bij ons al strafbaar is gesteld in art. 284 of art. 285. Ter vermijding van misverstand merk ik op dat diverse staten inmiddels betere teksten zullen hebben, beter in die zin, dat deze meer aansluiten bij wat wij ons bij stalking voorstellen. Zo stelt de Californische strafwet (art. 646 lid 9): iemand is ter zake van stalking strafbaar, als hij opzettelijk, kwaadwillig en herhaaldelijk iemand volgt of lastig valt en een geloofwaardig dreigement uit met de bedoeling om die persoon een redelijke angst te bezorgen voor zijn veiligheid of voor die van zijn naaste familie.

Voorts beschik ik nog over de tekst van de Engelse Protection from Harassment Act, waarin ik in art. 1 lees: A person must not pursue a course of conduct (a) which amounts to harassment of another, and (b) which he knows or ought to know to harassment of the other. Lid 2 luidt: For the purpose of this action, the person whose course of conduct is in question ought to know that it amounts to harassment of another if a reasonable person in possession of the same information would be think the course of conduct amounted to harassment of the other.

Het derde lid bevat enkele restricties: Subsection 1 does not apply to a course of conduct if the person who pursued it shows (a) that it was pursued under any enactment or rule of law or to comply with any condition or requirement imposed by any person under any enactment, or (c) that in the particular circumstances the pursuit of the course of conduct was reasonable. Dit komt dichterbij onze voorstelling van stalking.

6. Het Nederlandse wetsvoorstel van Mr. Dittrich c.s.

Nog een paar woorden over het kort geleden ingediende initiatiefvoorstel van de Tweede Kamerleden Dittrich (D66), Swildens-Rozendaal (PvdA) en O.P.G. Vos (VVD). Voorgesteld wordt achter art. 301, de mishandeling met voorbedachte rade, een nieuwe bepaling, art. 301a, in te lassen, luidende:

'Hij die wederrechtelijk stelselmatig inbreuk maakt op eens anders persoonlijke levenssfeer met het oogmerk die ander te dwingen iets te doen, niet te doen of te dulden dan wel vrees aan te jagen wordt, als schuldig aan belaging, gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste drie jaren of een geldboete van de vierde categorie (f 25.000,-). Dezelfde straf dus als voor mishandeling met voorbedachte rade. In het tweede lid wordt nog vermeld, dat vervolging niet plaats vindt dan op klacht van hem tegen wie het misdrijf is begaan.'

De voorgestelde redactie is ongetwijfeld aanzienlijk beter dan het door ons hiervoor geciteerde federale Amerikaanse model. Zo wordt de strafbaarheid anders dan daar niet beperkt tot het verwekken van vrees voor lichamelijk letsel of dood maar is er ook reeds strafbaarheid als de stalker de ander wil dwingen iets te doen, niet te doen of te dulden. Dat moet zelfs zijn oogmerk zijn. Tegen het eisen van wederrechtelijkheid en het weglaten van opzet lijkt mij evenmin bezwaar. Alleen de term 'eens anders persoonlijke levenssfeer', die alle mogelijke situaties van onbevangen verkeer van de mens omvat, ontleend als zij is aan de privacy-bescherming van art. 10 van onze Grondwet, lijkt mij wat vaag. In hun publicatie hebben Krabbe en Wedzinga⁵ wat technische verbeteringen voorgesteld van deze tekst en ook zouden ze de straf iets lager willen hebben, nl. 2 jaar. Een wezenlijke verschil is, dat zij het zien als een delict tegen de persoonlijke vrijheid, en de bepaling deswege willen plaatsen in titel 18 van Bk II, direct na art. 285 (waarop ook 2 jaar staat).

Op het hiervoor genoemde congres heb ik zelf ook nog een poging gedaan iets te formuleren. Mijn redactie luidde: Hij die met een ander tegen diens duidelijk gebleken wil mondeling, schriftelijk of visueel (ik denk hier aan het almaar

5 DD 28 (1998), p. 215-233.

loeren door een raam of over een heg naar het zich daar achter bevindende slachtoffer) wederrechtelijk persoonlijk contact blijft zoeken op zodanige wijze en zo frequent dat die ander, naar hij weet of redelijkerwijs moet vermoeden, daardoor aanmerkelijke geestelijke of stoffelijke schade ondervindt, wordt als schuldig aan 'belagen' gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste drie jaar. De geldboete ben ik vergeten, maar wat Mr. Dittrich c.s. voorstelt lijkt mij best. Ook ik zou er een klachtdelict van willen maken. Althans dat heb ik daar be-weerd. Na een gesprek dat ik hierover heb gehad met collega Van Veen vraag ik mij echter af, of dit zo verstandig is, omdat wij nl.met het geval te maken kunnen krijgen, dat een gestalkte, een vrouw bijvoorbeeld, doodsbang is zo'n klacht in te dienen, terwijl bijv. de huisgenoten van dat stalkingsgedoe ook met last, wellicht zelfs gevaar, worden geconfronteerd. Men staat dan, althans tot op zekere hoogte machteloos, als de vrouw niks doet. Bovendien zal zich het klassieke nadeel van het niet vereist zijn van een klacht, nl. dat tegen de wil van het slachtoffer een strafrechtelijk onderzoek wordt begonnen zich in de praktijk niet voordoen: de politie treedt in zulke gevallen toch pas op, nadat aangifte is gedaan. Men kan zo iets bovendien circulairegewijs van hogerhand voorschrijven. M.a.w. aangifte zal in de praktijk hetzelfde effect hebben als een klacht en het nadeel dat ik zoëven noemde zal zich niet voordoen.

Tenslotte is het nog van belang op te merken, dat in beide suggesties wordt voorgesteld om art. 67 Sv aan te vullen met het nieuwe artikel, zodat ook voorlopige hechtenis mogelijk wordt. Ook art. 37a Sr zou men op deze wijze kunnen aanvullen, zodat eventueel ook 'terbeschikkingstelling' bij psychische stoornis kan worden opgelegd.

Over het nut van zo'n speciale strafbaarstelling - ik verwijs hier naar de beschouwingen van Minister Sorgdrager (TK 1996-1997, 25000 VI, nr 40) - waait natuurlijk de ijzige wind van de twijfel. Ik meen echter, met Krabbe en Wedzinga, dat strafbaarstelling verantwoord, is. Van zo'n gerichte criminalisering gaat ongetwijfeld naar de maatschappij (wat ook voor de civielrechtelijke benadering belangrijk is) een duidelijk signaal uit. Een potentiële veroordeling zal menigeneen voor wie dit op zijn minst een danig verlies van maatschappelijk aanzien zal betekenen tot matiging of tot totaal afzien zal bewegen. Maar ook een hardnekkige stalker zal, geconfronteerd met een evenzo hardnekkige vervolging vaak - niet altijd (stalken is soms moeilijk te staken), dat geef ik toe - op den duur de strijd opgeven. En in ieder geval zal het voor de slachtoffers een troost en een steun zijn, dat er van overheidswege alles aangedaan wordt om hen te helpen.

Aan deze words of wisdom zou ik nog het volgende willen toevoegen: Van deskundige zijde heb ik vernomen, dat een duidelijke grensafbakening tussen wat mag en wat strafbaar is ook voor de psychiatrische aanpak bijzonder belangrijk is. Ook wil ik hier nog wijzen op het tekortschieten van de huidige 'gewone wetgeving', en aan de bewijsbaarheidsproblemen die zich met name bij de toepassing van de hiervóór genoemde artt. 284 en 285 voordoen.

7. Slot

Nog een paar opmerkingen over punten die ik ben vergeten of moeilijk kon plaatsen.

Allereerst herinner ik er volledigheidshalve nog even aan dat, wanneer strafrechtelijk optreden niet mogelijk is de geplaagde de gewenste bevrijding misschien kan verkrijgen via een kort geding-procedure, waarbij de president, door het opleggen van een dwangsom of lijfswang de nakoming kan trachten te verzekeren van straat- of contactverbod. Wel zal de eiser de verblijfskosten van de stalker in het Huis van Bewaring moeten betalen, maar die zijn minder hoog dan bijv. die van een tbs-gestelde. Het schijnt zo'n f 25,- per dag te kosten. Bovendien zijn deze verhaalbaar. In de Engelse anti-harassment wet las ik dat daar eveneens zo'n 'civil remedy' mogelijk is (art. 3).

Ook opneming in een psychiatrisch ziekenhuis kan via de civiele rechter bijv. na vordering van de officier van justitie, zij het met veel moeite, verkregen worden, vgl. art. 2 Wet bijzondere opnemingen in psychiatrische ziekenhuizen. Iets anders is, dat men dan niet de garantie heeft, dat de stalker niet toch nog telefonisch of schriftelijk zijn slachtoffer belaagt. Ook bij opsluiting in een Huis van Bewaring is dat niet uitgesloten. Dit alles bleek althans in de affaire Astrid Tillema.

Dan is het wellicht nuttig om te melden dat men in de VS tegenwoordig gebruik maakt van een zgn. 'buzzer', een apparaatje dat bij direct gevaar door een druk op de knop van de belaagde de politie alarmeert. Ook in Nederland wordt daarmee geëxperimenteerd. In Trouw, 16 augustus 1997, las ik nl. dat een Rotterdamse vrouw die al zo'n twee jaar belaagd wordt door een ex-vriend hiermee is uitgerust. Op deze wijze kan de politie het aan de belaagde opgelegde straat- of contactverbod controleren. Volgens een woordvoester van het Centrum voor vrouwenhulpverlening zou sindsdien het aantal gewelddadige ontmoetingen tussen stalkers en slachtoffers aanzienlijk zijn verminderd.

In dit verband kan men ook nog aan een ander technisch snufje denken, nl. aan electronic motoring in, casu aan de elektronische enkelband, zoals die ten onzent wel wordt toegepast bij het zg. elektronisch huisarrest, en die in dit geval zou moeten functioneren op basis van een voorwaardelijke straf. In zijn in 1996 verschenen en alom geprezen Nijmeegs proefschrift 'Onder voorwaarde' stelt F.W. Bleichrodt dat aldus gecontroleerd huisarrest de proportionaliteit en de bedoelingen van de wetgever te buiten zou gaan en door de HR vermoedelijk als onwettig zou worden aangemerkt. Ik vraag mij echter af of als een en ander wordt beperkt tot bijv. het verbod een bepaald stadsdeel te betreden zulks niet anders zou worden beoordeeld. Maar ik weet niet of het apparaat aldus kan worden 'ingericht'.

Dit over stalking: Over dit onderwerp is in Nederland tot dusverre weinig gepubliceerd, maar er is, zo ik eveneens zei veel Amerikaanse literatuur, mede deswege omdat het euvel daar verhoudingsgewijs nog meer dan ten onzent voorkomt - zo'n 200.000 gevallen worden, zo las ik ergens, jaarlijks aan de politie gemeld. Het wordt daar zelfs, met de gebruikelijke Amerikaanse overdrijving, 'the delict of the nineties' genoemd.